

УДК 94(9)346.5:314.1

DOI 10.32755/sjlaw.2024.03.056

Перга Т. Ю.,

кандидат історичних наук, провідний науковий співробітник
відділу глобальних і цивілізаційних процесів,
ДУ «Інститут всесвітньої історії НАН України»,
м. Київ, Україна

ORCID: 0000-0002-8725-3451;

Томозов А. В.,

аспірант відділу проблем аграрного, земельного,
екологічного та космічного права,

Інститут держави і права імені В. Корещького НАН України,
м. Київ, Україна

ORCID: 0009-0000-9611-5715

ЗАКОНОДАВЧЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОЦЕСІВ ЕКОЛОГІЧНОЇ МІГРАЦІЇ У ФІДЖІ

Кліматичне переміщення у Фіджі є одним з елементів стратегії адаптації до наслідків змін клімату, зокрема підвищення рівня моря, збільшення частоти екстремальних погодних явищ та берегової ерозії. Країна – особливо вразлива через своє низинне розташування і залежність від прибережних екосистем. У цій статті на базі урядових документів та законодавчих актів досліджується державна політика Республіки Фіджі щодо переміщень, здійснюється її аналіз з метою висвітлення актуальних для України аспектів, які після критичного осмислення та ґрунтовного вивчення доцільно врахувати при розробці відповідного законодавства в Україні.

Ключові слова: зміни клімату, адаптація, кліматичне переміщення, мобільність населення, екологічне право, екологічна міграція, регульована міграція, Фіджі, законодавство.

Постановка проблеми. Для країн Тихоокеанського регіону, включно з Океанією, руйнівні наслідки зміни клімату все більше набувають екзистенційного характеру. Багато островів регіону, що мають низинне розташування, почали занурюватися в море, а їхні громади шукають альтернативні місця проживання. Щороку понад 50 тис. жителів Океанії змушені мігрувати через кліматичні події та катастрофи [1].

Нині лише кілька країн Тихоокеанського регіону розробили та запровадили комплекс заходів у рамках політики управління мобільністю в межах своїх кордонів, викликані кліматичними змінами. Одна з цих держав – Республіка Фіджі. Дослідження її

досвіду є актуальним і має значний практичний інтерес, адже негативний вплив зміни клімату та інших екологічних проблем і природних катаклізмів на розвиток багатьох країн світу невпинно зростає. Важливість цієї теми для України зумовлена зростанням мобільності населення через екологічні фактори, адже в результаті широкомасштабної російської агресії в Україні збільшується негативний вплив на довкілля, який, без сумніву, можна оцінити як екоцид.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема екологічної міграції населення, викликана кліматичними змінами, привертає все більше уваги дослідників та експертів. Ключова концепція, яка обговорюється, сфокусована на причинно-наслідкових зв'язках рушійних сил, що прискорюють переселення, і ступені впливу зміни клімату на цей процес (J. Marter-Kenyon) [2]. Країни Тихоокеанського регіону починають розглядати переселення як одну з форм адаптації до змін клімату (D. Gharbaoui, J. Blocher) [3].

Досвід Фіджі аналізується дослідниками з різних перспектив. Насамперед увага приділена практичній складовій переселення (V. Boege, R. Shibata) [4]. Враховуючи екологічні та соціальні конфлікти, пов'язані з міграцією, деякі науковці розглядають проблему дотримання соціальної справедливості (P. C. M. Martin, P. D. Nunn, J. Leon, N. Tindale [5], A. Piggott-McKellar і K. Vella [6] та ін.). Певною мірою висвітлено також наслідки зміни клімату для здоров'я населення Фіджі (C. McMichael, T. Powell [7]). У багатьох студіях аналізується роль різних інституцій, їхня взаємодія та координація (S. Saber, A. Rosenkranz [8], A. E. Piggott-McKellar, C. McMichael, K. E. McNamara, P. D. Nunn, S. T. Sekinini [9; 10], J. R. Campbell [11], L. Caramel [12]). «Інститут миру Тода» у співпраці з неурядовими організаціями провів у 2020 р. семінар «Порівняльне навчання: зміна клімату, переселення та розбудова миру у Фіджі» [4]. Водночас законодавчому забезпеченню процесу переселення у Фіджі достатньої уваги не було приділено. Між тим, досвід цієї країни є унікальним, адже вона однією з перших у світі розпочала розробку національного законодавства у царині кліматичної

мобільності, яке може стати прикладом для всебічної діяльності інших країн у напрямі подолання цього екологічного виклику.

Мета статті – висвітлення політики Республіки Фіджі щодо міграції населення, викликані кліматичними змінами. **Головні дослідницькі завдання** – на базі урядових документів країни проаналізувати засади державної політики з управління кліматичними міграційними процесами та їхнє правове забезпечення. У статті представлено тлумачення термінологічного апарату досліджуваної проблеми.

Виклад основного матеріалу. Республіка Фіджі є острівною державою з приблизною чисельністю населення 83 271 особа (на 2007 р.) і щорічним приростом населення на рівні 0,8 %. Країна налічує понад 300 островів, з яких заселена лише третина. Загальна площа Республіки Фіджі становить 18 333 км². Унаслідок географічних особливостей країна надзвичайно вразлива до змін клімату, що ставить під загрозу біорізноманіття архіпелагу та його екосистеми, особливо морські та прибережні. Усе це має серйозні негативні наслідки для економічного розвитку країни, оскільки він значною мірою залежить від природних ресурсів: рибальство, лісове та сільське господарство – основні галузі господарства. Наслідки зміни клімату є для країни широкомасштабними й міжсекторальними. Республіка Фіджі потерпає від таких екстремальних погодних явищ, як циклони (у 1984/85 роках їх було чотири, у 1992/93 рр. – п'ять), масштабні посухи та зменшення кількості опадів на 20–50 % (у 1982/83, 1986/87, 1992/93 і 1997/98 роках відповідно), тривалі повені та високі хвилі, що призводять до затоплення й пошкодження берегових територій [13]. Починаючи з 1992 року, рівень моря навколо Фіджі піднімається приблизно на 5,5 мм щороку, а це приблизно удвічі перевищує середній світовий показник [14].

Усі прогнозовані моделі впливу кліматичних змін на Фіджі свідчать, що ці явища можуть підсилюватися високою температурою, зростання якої очікується від 0,7°C до 1,9°C [5]. Головними кліматичними загрозами, визначеними урядом країни, є такі: зростання різних інфекційних захворювань (малярії, лихоманки Денге тощо); збільшення руйнівного характеру штормів

унаслідок потепління води у Світовому океані й суворіших погодних умов; збільшення кількості та масштабу сільськогосподарських проблем від засолення водойм через потрапляння води з моря, що їх оточує. Очікується, що на головному острові Фіджі – Віті-Леву – ці фактори призведуть до економічних збитків у розмірі приблизно 4 % від валового внутрішнього продукту країни [13]. Відповідно, ці наслідки кліматичних змін збільшують ризики переміщення та переселення на островах, що входять до складу країни. Наприклад, 2015 року уряд розглядав можливість відселення 676 сіл [8]. Нині близько 800 сіл зареєстровано як такі, що підлягають відселенню у довготерміновій перспективі [15].

Розуміючи важливість розроблення ефективних заходів адаптації до зміни клімату, 2007 р. Кабінет міністрів Фіджі схвалив *«Національну рамкову політику щодо зміни клімату Фіджі»* [13], яка визначила позицію уряду та інших зацікавлених сторін щодо питань змін і мінливості клімату, а також підвищення рівня моря. Її ревізія 2011 р. призвела до розробки *«Національної політики щодо зміни клімату, яка враховує поточні та очікувані впливи зміни клімату на розвиток країни»* [13]. Ухвалений 2018 р. *«Національний план адаптації до зміни клімату Фіджі»* визначає пріоритети та формує для державних, приватних і громадянських зацікавлених організацій і партнерів перелік першочергових потреб щодо подолання наслідків зміни клімату та адаптації до них [16].

У 2012 р. у Фіджі вперше відбулось пов'язане з кліматичними змінами переміщення населення із селища Тукуракі. А 2014 р. поселення Вунідологоа було перенесено з узбережжя приблизно на два кілометри углиб суші через збільшення пове-ней, берегової ерозії та проникнення солоної води. Це переселення ініціювала громада, яка звернулася за підтримкою до уряду Фіджі. Уряд країни координував цей процес, однак і громадяни зробили значний внесок. Після багатьох років консультацій і планування було зведено 30 нових будинків на землі, яка вже належала селу. У результаті переселення люди отримали додаткові засоби до існування, зокрема плантації ананасів, велику рогату худобу та рибні ставки [6]. Ці приклади ілюстру-

ють успіхи в реалізації стратегії переселення та можливість подолання екологічних викликів.

Практика переселення стала основою для вдосконалення законодавчого забезпечення кліматичної міграції. У 2019 р. уряд країни ухвалив «*Керівні принципи переселення*» [17] та «*Закон про цільовий фонд кліматичного переселення громад*» [18], а у 2023 р. – «*Стандартні операційні процедури для запланованого переміщення*» [19]. Вони є рамковими документами для законодавства і політики Фіджі в царині кліматичної мобільності.

Найбільшу практичну цінність з огляду на мету цього дослідження мають «*Керівні принципи переселення*», на яких у статті зосереджена головна увага. У цьому документі визначено суб'єктів процесу переміщення. Це – численні категорії населення, до яких віднесено: окремих осіб, домогосподарства та/або громади, які підлягають переселенню; внутрішньо переміщених осіб або будь-які групи осіб, що прямо чи опосередковано постраждали від переміщення, включно з тими, хто був евакуйований; осіб, які залишилися в місцях походження (внаслідок колишнього переміщення чи запланованого переселення) або осіб, які надали підтримку переміщеним громадам у місці призначення [17].

«*Керівні принципи переселення*» містять також класифікацію зацікавлених сторін, що трактуються як (але цим не обмежуються) постраждалі громади, домогосподарства та окремі особи, державні органи, міжурядові, регіональні та міжнародні організації, профспілки та організації роботодавців, громадські інституції, наукові кола, організації, пов'язані з гендерними питаннями, приватним сектором, релігійними групами [17].

У документі визначається зміст термінів та понять, зокрема таких: «*зміни клімату*», «*адаптація до змін клімату*», «*катастрофа*», «*небезпека*», «*вразливість*» тощо. Термін «*переміщення*» тлумачиться як переміщення осіб, які були змушені втекти або залишити свої домівки чи місця постійного проживання, зокрема внаслідок або для того, щоб уникнути наслідків збройного конфлікту, ситуацій загального насильства, порушень прав людини, природних чи антропогенних катастроф [17]. Термін «*евакуація*» вживається в контексті ситуацій термінової необ-

хідності, коли ризик є неминучим і потрібне швидке фізичне контрольоване переміщення людей у безпечніше місце через безпосередню загрозу або вплив небезпеки. Мета евакуації полягає в тому, щоб якомога швидше перемістити людей у безпечне місце та укриття. Цей процес характеризується короткими часовими рамками (від годин до тижнів), протягом яких необхідно вжити надзвичайних заходів, щоб врятувати життя та мінімізувати ризик заподіяння шкоди. У документі зафіксовано, що евакуація завжди проводиться державою (відомствами, місцевою владою, військовими тощо) і може бути обов'язковою, консультативною або спонтанною. Відзначається, що хоча евакуація має бути впорядкованою та спланованою, вона може не бути такою через надзвичайну ситуацію [17]. Термін «людська мобільність» кваліфікується як загальний, що стосується всіх видів переміщення людей. Мається на увазі, що людська мобільність охоплює мимовільне внутрішнє і транскордонне переміщення населення, добровільну внутрішню і транскордонну міграцію, а також заплановане й погоджене переселення. Зазначається, що через тісний зв'язок між деякими наслідками деградації навколишнього середовища, змін клімату і катастроф заплановане переміщення може відбутися в контексті постійного переміщення, а евакуація може бути необхідною у випадку раптових подій, наприклад стихійних лих [17].

У документі деталізовано і зафіксовано комплексний підхід до процесу переселення, який містить кілька елементів. *По-перше*, це людиноцентричний підхід протягом усього процесу переміщення. Уряд Фіджі вважає своїм обов'язком не тільки захист громадян від несприятливих наслідків змін клімату, а й втілення в життя персоніфікованого підходу з метою запобігання або мінімізації негативних наслідків переміщення. *По-друге*, це принцип обов'язкового дотримання прав людини під час реагування на ситуацію: врахування гендерних і вікових факторів відповідно до верховенства права, визнаного міжнародним співтовариством. Цей принцип передбачає забезпечення права на життя, безпеку, гідність, недискримінацію та задоволення основних потреб, гарантоване справедливим доступом до гуманітарної допомоги та допомоги з метою розвитку [17]. Дотримання

прав людини є обов'язковим на всіх трьох стадіях переміщення, які наводяться нижче, і разом з принципом прозорості є основою для співпраці та консультацій, передбачених Паризькою угодою [4]. У цьому контексті варто акцентувати увагу на потребах переміщених осіб у забезпеченні доступу до засобів для існування й заробітку. «Керівні принципи переселення» доповнюють «Національний план адаптації», у якому враховуються різні потреби адаптації в містах і селах, упроваджують принцип «на користь бідних», який гарантує, що становище переміщених громад не зазнає суттєвого погіршення і вони не залишаться без можливостей заробляти засоби для існування. *По-третє*, це регіональний підхід (міжнародний підхід), який означає узгодження внутрішньої політики з існуючими регіональними нормами з метою зміцнення суспільних цінностей і традицій, характерних для всіх регіонів світу, і вирішення потреби в інклюзивному підході для всіх зацікавлених сторін, включно з громадянським суспільством, а також підтримку актуальності «попередніх культурних і соціальних переконань щодо ролей, функцій, обов'язків і соціального становища різних груп у суспільстві, а також результатів практик» [17]. Його можна побудувати через міжнародну, регіональну та двосторонню співпрацю й діалог на основі консенсусу, довіри, колективної власності, спільного впровадження, подальших дій та перегляду [17]. *По-четверте*, це підхід, зорієнтований на збільшення можливостей населення. Це необхідно для кращої оцінки ситуації та адаптації людей до можливих майбутніх переміщень через зміни клімату і катастрофи, а також для того, щоб населення могло робити добровільний та усвідомлений вибір, зокрема брати участь у плануванні довгострокових рішень. Зазначений підхід передбачає донесення через різноманітні канали комунікації до кожної людини інформації про кліматичну ситуацію та загрозу життю внаслідок наближення катастроф. Збільшення можливостей населення здійснюється на рівні громад шляхом партнерства з громадянським суспільством. Пріоритетом є виявлення та обслуговування найбільш уразливих груп населення [17].

Уряд Фіджі визначив такі етапи переміщення:

1. *The PRE – Planned Relocation Process (Перед – Запланований процес переміщення)*: перший етап, коли рішення про переміщення ще не ухвалено, а варіанти адаптації все ще існують;

2. *The IN – Planned Relocation Process (У – Запланований процес переміщення)*: другий етап, коли рішення про переміщення приймається громадами, домогосподарствами та/або окремими особами, а різні елементи процесу переміщення перебувають у русі;

3. *The POST – Planned Relocation Process (Після – Запланований процес переміщення)*: третій етап, коли процес переміщення завершено і необхідні подальші дії для гарантування того, що переміщення не стане постійним, а залишиться тимчасовим [17].

Функції урядових установ Фіджі – міністерств, відомств, робочих груп (у документі – «урядові зацікавлені сторони»), які беруть участь у процесі переміщення та облаштування населення після переселення, та недержавних інституцій (у документі – «інші зацікавлені сторони») є різними, оскільки їхня роль у забезпеченні процесів переміщення та постпереміщення визначається їхніми організаційними цілями (мандатами) [17].

1. *The PRE – Planned Relocation Process.*

Головним завданням цього етапу є передбачення можливості переміщення і привернення до нього уваги населення та зацікавлених організацій. Вживається весь наявний арсенал запобіжних і профілактичних заходів для уникнення необхідності переміщення [17].

З цією метою урядові інституції повинні ввести в дію програми із забезпечення можливостей громад, домогосподарств та/або осіб, яким загрожує переміщення. Українці необхідно забезпечити надійний і неупереджений збір інформації про потенційно визначені групи ризику – домогосподарства та/або окремих осіб – для подальших дій, які визначаються відповідно до отриманих фактичних даних. Об'єкти переміщення відповідно до національного законодавства і політики щодо навколишнього середовища та змін клімату мають отримати гарантований доступ до (основних) прав людини, таких як право на їжу, воду, рівень життя, що забезпечує збереження їхнього здоров'я і благо-

получчя, а також забезпечення їхніх соціальних і культурних прав. Зацікавлені сторони мають розглянути конкретні та ефективні превентивні заходи з метою уникнення переміщення, а також застосувати прозорі механізми страхування, передбачені для районів, схильних до кліматичних змін та стихійних лих [17].

Зацікавлені недержавні організації повинні постійно підтримувати дії державних інституцій щодо вироблення стійких рішень з метою запобігання та мінімізації рушійних факторів переміщення, активно брати участь у створенні можливостей населення та заходах з подолання виявлених громадами ризиків, сприяти створенню емпіричних досліджень і зосередженню уваги на оціночній інформації відповідно до міжнародних стандартів, підтримувати зусилля державних установ із зосередження уваги на вразливих групах і сприяти моніторингу та визначенню їхніх адаптаційних можливостей, оцінювати можливий емоційний, соціальний, культурний та економічний вплив потенційного недобровільного переміщення [17].

2. *The IN – Planned Relocation Process.*

На цьому етапі держава у співпраці з іншими зацікавленими сторонами надає допомогу переміщеним громадам, забезпечує за можливістю безболісний і технічно підготовлений хід переселення, за необхідності генерує альтернативні рішення. Визначені урядові інституції координують роботу всіх установ, залучених до процесу переміщення, і доповнюють у разі потреби дії інших державних органів, залучених до процесу переміщення. До того ж урядові інституції співпрацюють з певними агенціями, відповідальними за плани евакуації (контрольованого переміщення населення), задля запобігання вимушеному неконтрольованому переміщенню людей [17].

Інші зацікавлені організації мають реагувати на конкретні потреби постраждалої групи/груп, підтримуючи урядові ініціативи та зосереджуючись на допомозі найбільш вразливим категоріям населення: жінкам, дітям, людям похилого віку та людям з обмеженими можливостями. Це передбачає постійний контакт з державними установами задля отримання інформації про визначені місця відселення, хід переміщення та місця призначення, а також існуючі ризики та проблеми переміщеного населення [17].

3. *The POST – Planned Relocation Process.*

Механізми захисту людей, переміщених у контексті катастроф, повинні враховувати їхні складні й різноманітні потреби. У випадку оцінювання можливості повернення додому враховується насамперед фактор безпеки, для чого аналізується не тільки ситуація щодо тривалості природного лиха, а й умови для повної реалізації прав людини. У випадку, якщо повернення неможливе, урядові інституції розглядають довгострокові рішення для сталої інтеграції в місцях, де переміщені особи знайшли притулок, або в іншій частині країни [17].

У випадку тимчасового переміщення урядові установи повинні працювати над довгостроковими рішеннями з метою запобігання постійному переміщенню та забезпечення повного соціального й економічного відновлення відселеної групи для сталого повернення та реінтеграції в місці походження. Для усунення початкових причин переміщення, якщо це можливо, залучаються всі відповідні інституційні механізми та зацікавлені сторони. Вони забезпечують створення прозорого процесу реабілітації постраждалих місць і безпечного середовища для повернення переміщених осіб, надаючи пріоритет житлу, засобам існування, закладам освіти та медицини. У разі постійного переміщення урядові інституції повинні забезпечити належну допомогу та захист для населення, яке не може повернутися на територію свого походження. У випадку, якщо процес переміщення може перетворитися на планове переселення, застосовуються процедури «Керівних принципів переселення» [17].

Важливим аспектом вдалого переміщення є підготовка населення громади, що приймає, з метою забезпечення соціальної єдності, соціальної інтеграції та розв'язання потенційних конфліктів, а також синергія всіх зацікавлених сторін у збиранні неупереджених і дезагрегованих даних про переміщене населення, координація моніторингу та оцінки процесу поступового переходу постраждалих до нормального життя [17].

Недержавні зацікавлені організації для мінімізації негативного впливу на здоров'я і добробут переміщеного населення, а також соціальної, культурної, економічної інтеграції сприяють формуванню «стійкості» переміщених осіб шляхом надання

консультацій, проведення тренінгів з підвищення рівня спроможності та адаптації. Також ці організації разом з державними компетентними установами опікуються проблемами матеріальної стабільності постраждалих груп, надаючи надійні фінансові рішення в рамках законів Фіджі (наприклад, схеми страхування) для зменшення тягаря, який лягає на переселенців [17].

Через необхідність розробки спеціального фінансового механізму для забезпечення процесів переселення, що здійснюються державою, у червні 2019 р. уряд Фіджі ухвалив «Закон про трастовий фонд кліматичного переселення громад» [19].

У вересні 2021 р. парламент країни ухвалив «Закон Фіджі про зміну клімату», який створив додаткові юридичні можливості для забезпечення переселення за підтримки держави. У законі зазначається, що членами уряду за сприяння «Цільової групи Фіджі з питань переселення та переміщення» вводиться в дію «Керівництво щодо планового переселення Фіджі», що містить стандартні операційні процедури із забезпечення процесів усунення ризиків переміщення через зміни клімату та стихійні лиха [20]. Відповідно, у 2023 р. ухвалили «Стандартні операційні процедури для планового переміщення» [19].

Третя частина цього документа містить вказівки, яким чином уряд та інші зацікавлені сторони мають бути залучені до запланованого процесу переселення. Наприклад, урядові установи можуть безпосередньо підтримувати будь-яку діяльність, яка узгоджується з їхніми робочими програмами та галузевими пріоритетами. Ця підтримка може поширюватися на активність з розвитку громад, якщо така активність є зоною відповідальності певних міністерств/департаментів. Між державними та недержавними зацікавленими організаціями задля мобілізації ресурсів можуть укладатися офіційні угоди («Меморандум про взаєморозуміння між Міністерством фінансів та урядовими установами-виконавцями») [19].

Одним із джерел фінансування переселення, адаптаційних заходів та проектів із забезпечення засобів існування розглядаються внески постраждалих громад, які, звичайно, мають бути в межах їхніх можливостей і можуть стосуватися: будівельних матеріалів (наприклад, деревини, якщо громада має такі ресур-

си), кваліфікованої та некваліфікованої робочої сили, збору коштів для громадської інфраструктури (наприклад, для церков, дитячих садків, амбулаторій), житла для робітників, а також інші внески, які вони можуть запропонувати. Оскільки кожна громада має різні ресурси та можливості, тип і масштаб внесків змінюватимуться залежно від статусу громади й визначатимуться під час різноманітних оцінок і консультацій з громадою [19].

На сьогодні близько 50 фіджійських сіл визначено для потенційного переселення в найближчі 5–10 років через наслідки кліматичної кризи. Шість вже переселили. Незважаючи на те, що план переселення вважається ефективним механізмом адаптації до змін клімату, сам процес наражається на численні перешкоди. Насамперед це обмеженість фінансових і технічних можливостей уряду Республіки Фіджі. По-друге, існує ряд громад, які відмовились переїздити. Водночас ці поселення можуть серйозно страждати від змін клімату, враховуючи, що часто вони розташовані на особливо вразливих ділянках (русла річок, узбережжя, схили). Наприклад, громада Вунісавісаві, що на північному сході Фіджі, незважаючи на значні проблеми з підтопленням, аргументувала свою відмову обов'язком захищати оригінальне місце проживання верховного вождя провінції Какаудрове. Інший випадок – розташоване між двома річками село Наро, яке сильно постраждало від повені. Через це виникає ситуація, коли майданчик – нове місце проживання – готовий, але люди ще не готові до переселення. Ще однією проблемою є брак підтримки переселенців, які зі своїх сільських громад переміщені до міських периферії [11].

Висновки. Таким чином, нині в Республіці Фіджі триває процес формування політики щодо кліматичних переселень, важливим елементом якого є законодавче забезпечення. Воно містить такі основні елементи – «Національна політика щодо зміни клімату», «Національний план адаптації до зміни клімату Фіджі», «Керівні принципи переселення», «Закон про цільовий фонд кліматичного переселення громад», «Стандартні операційні процедури для запланованого переміщення» – та інші стратегічні документи, що забезпечують розвиток Фіджі і спрямовані на розв'язання складних питань існування країни.

Найбільшу цінність як успішний досвід подолання екологічних проблем з точки зору можливого використання для розробки відповідного законодавства в Україні мають «Керівні принципи переселення», які визначають етапи переселення та роль урядових і неурядових структур (зацікавлених сторін) у цьому процесі. У цій статті зроблено загальний огляд зазначеного документа. На нашу думку, для розвитку вітчизняного законодавства в царині екологічної міграції корисним є детальне дослідження таких положень законодавства Фіджі, як: 1) виділення етапів переселення з акцентом на незаплановані переселення, що можуть бути у зв'язку з різними екологічними катастрофами і поточною війною Росії проти України; 2) роль і внесок у цей процес громад, що плануються для переселення; 3) забезпечення прав переселенців і доступу до засобів існування на нових місцях; 4) всебічна підготовка сторін, що приймають, до прийняття інших громад, включно з тренінгами і навчанням, створення додаткових робочих місць та інфраструктури, фінансових інструментів підтримки і залучення переселенців; 5) механізми взаємодії державних і недержавних зацікавлених установ та їхні функції. Це може стати предметом подальших наукових студій і законодавчих розробок у галузі екологічного права.

Список використаних джерел

1. Lewis L. & Foon E. We're not judges': Pacific Islands Forum Leaders Confirm Baron Waqa is Secretary-General. 12 November 2023. URL: <https://www.rnz.co.nz/international/pacific-news/502130/we-re-not-judges-pacific-islands-forum-leaders-confirm-baron-waqa-is-secretary-general> (дата звернення: 23.06.2024).
2. Marter-Kenyon J. Origins and Functions of Climate-Related Relocation: An Analytical Review. *The Anthropocene Review*. 2020. № 7(2). P. 159–188.
3. Gharbaoui D. & Blocher J. The Reason Land Matters: Relocation as Adaptation to Climate Change in Fiji Islands. *Migration, Risk Management and Climate Change: Evidence and Policy Responses* / Ed. A. Milan, B. Schraven, K. Warner, N. Cascone. Springer International Publishing Switzerland, 2016. P. 149–173.
4. Boege V. & Shibata R. Climate Change, Relocation and Peacebuilding in Fiji: Challenges, Debates, and Ways Forward. *Policy Brief № 97*. Toda Peace Institution, Japan, 2020. URL:

https://toda.org/assets/files/resources/policy-briefs/t-pb-97_volker-boege-and-ria-shibata.pdf (дата звернення: 23.06.2024).

5. Martin P. C. M., Nunn P., Leon J. & Tindale N. Responding to Multiple Climate-Linked Stressors in a Remote Island Context: The Example of Yadua Island, Fiji. *Climate Risk Management*. ScienceDirect, 2018. Vol. 21. P. 7–15.

6. Piggott-McKellar A. & Vella K. Lessons Learned and Policy Implications from Climate-Related Planned Relocation in Fiji and Australia. *Frontiers in Climate*. 2023. Vol. 5. URL: <https://www.frontiersin.org/articles/10.3389/fclim.2023.1032547/full> (дата звернення: 23.06.2024).

7. McMichael C. & Powell T. Planned Relocation and Health: A Case Study from Fiji. *International Journal Environmental Research and Public Health*. 2021. № 18 (8). URL: <https://www.mdpi.com/1660-4601/18/8/4355> (дата звернення: 23.06.2024).

8. Saber S. & Rosenkranz A. Climate-Induced Mass Relocation in Fiji. *Environmental Policy and Law*. 2021. № 50 (4–5). P. 1–7.

9. Piggott-McKellar A. E. & McMichael C. The Immobility-Relocation Continuum: Diverse Responses to Coastal Change in a Small Island State. *Environmental Science & Policy*. 2021. Vol. 125. P. 105–115.

10. Piggott-McKellar A. E., McNamara K. E., Nunn P. D. & Sekinini S. T. Moving people in a changing climate: lessons from two case studies in Fiji. *Social Sciences*. 2019. № 8 (5). URL: <https://www.mdpi.com/2076-0760/8/5/133> (дата звернення: 23.06.2024).

11. Campbell J. R. International Relocation from Pacific Island Countries: Adaptation Failure? *Environment, Forced Migration & Social Vulnerability*: International Conference (Bonn, Germany, 9–11 October 2008). 2008. URL: https://www.researchgate.net/publication/267963740_International_Relocation_from_Pacific_Island_Countries_Adaptation_Failure (дата звернення: 23.06.2024).

12. Caramel L. Besieged by the Rising Tides of Climate Change, Kiribati buys Land in Fiji. *The Guardian*. 2014. URL: <https://www.theguardian.com/environment/2014/jul/01/kiribati-climate-change-fiji-vanua-levu> (дата звернення: 23.06.2024).

13. National Climate Change Policy: Briefing Note Fiji. Suva, Fiji: Ministry of Economy, 2021. URL: [Fiji-National-Climate-Change-Policy.pdf](#) (дата звернення: 23.06.2024).

14. How Fiji is Impacted by Climate Change. 9 February 2017. United Nations Climate Change. URL: <https://unfccc.int/news/how-fiji-is-impacted-by-climate-change> (дата звернення: 23.06.2024).

15. Overview of Fiji's Response to International Frameworks on Human Mobility in the Context of Climate Change. Bonn: GIZ, 2019. URL:

<https://www.adaptationcommunity.net/wpcontent/uploads/2020/03/Fijis-Response-to-HMCCC-2019.pdf> (дата звернення: 23.06.2024).

16. Republic of Fiji National Adaptation Plan. A Pathway Towards Climate Resilience. Suva, Fiji : Government of the Republic of Fiji, 2018. URL: https://fijiclimatechangeportal.gov.fj/wpcontent/uploads/2022/01/Fiji_National-Adaptation-Plan.pdf (дата звернення: 23.06.2024).

17. Planned Relocation Guidelines. A Framework to Undertake Climate Change Related Relocation. Suva, Fiji : Ministry of Economy, Republic of Fiji, 2018. URL: https://fijiclimatechangeportal.gov.fj/wpcontent/uploads/2022/01/Planned-Relocation-Guidelines_Fiji.pdf (дата звернення: 23.06.2024).

18. Information Sharing Session on Climate Relocation of Communities (CROC) Trust Fund. 19 January 2024. Fiji Climate Change Portal. URL: <https://fijiclimatechangeportal.gov.fj/information-sharing-session-on-climate-relocation-of-community-croc-trust-fund/> (дата звернення: 23.06.2024).

19. Standard Operating Procedures for Planned Relocation in the Republic of Fiji. Suva, Fiji : Office of the Prime Minister, Republic of Fiji, 2023. URL: https://www.giz.de/de/downloads/Fiji_SOP_Planned_Relocation_March2023_FINAL_web.pdf (дата звернення: 23.06.2024).

20. Climate Change Act 2021. Climate Change Laws of the World. URL: https://climate-laws.org/document/climate-change-act-2021_8bf7 (дата звернення: 23.06.2024).

Perga T.,

PhD in History, Leading Researcher of the Department
of Global and Civilization Processes,
Institute of World History
of the National Academy of Sciences of Ukraine, Kyiv, Ukraine
ORCID: 0000-0002-8725-3451;

Tomozov A.,

Postgraduate of the Department of Agrarian, Land,
Environmental and Space Law,
V. Koretskyi Institute of State and Law of the
National Academy of Sciences of Ukraine, Kyiv, Ukraine
ORCID: 0009-0000-9611-5715

LEGISLATIVE SUPPORT OF ENVIRONMENTAL MIGRATION PROCESSES IN FIJI

Climate relocation in Fiji is a component of the adaptation strategy addressing the escalating impacts of climate change, including rising sea levels, increased frequency of extreme weather events, and coastal erosion. Fiji is particularly vulnerable due to its low-lying geography and reliance on coastal ecosystems. This

article examines the framework of the Republic of Fiji's public policies regarding relocations related to climate change and natural disasters. The primary sources for this article are government documents from the Republic of Fiji. The study analyzes these documents to identify relevant aspects for Ukraine, which, after critical reconsideration, should be thoroughly examined and incorporated into the development of corresponding legislation in Ukraine. It was found that the legislative framework for climate-related relocations in Fiji includes documents such as the "Fiji National Climate Change Policy", the "Fiji National Adaptation Plan", the "Planned Relocation Guidelines", the "Climate Relocation of Communities Trust Fund Act", and the "Standard Operating Procedures for Planned Relocation", among others. The study focuses mainly on the analysis of the "Planned Relocation Guidelines", which outline the primary principles and approaches to this process, detailing its stages and the stakeholders involved, as well as recommendations for their actions and interactions. It was found that the relocation process involves complex planning aimed at preserving cultural heritage, sustaining livelihoods, and building resilient infrastructure while ensuring human rights at all stages of relocation. The study concludes that this document reveals the algorithm of the population relocation process due to climate and environmental reasons. However, practical recommendations for all stakeholders, including vulnerable communities, are contained in the "Standard Operating Procedures for Planned Relocation", which compiles a broad range of recommendations useful for legislators, policymakers, and practitioners in many countries, including Ukraine.

Key words: climate change, adaptation, climate displacement, mobility of the population, environmental law, environmental migration, regulated migration, Fiji, legislation.

References

1. Lewis, L. and Foon, E. (2023), "We're not judges': Pacific Islands Forum Leaders Confirm Baron Waqa is Secretary-General", available at: <https://www.rnz.co.nz/international/pacific-news/502130/we-re-not-judges-pacific-islands-forum-leaders-confirm-baron-waqa-is-secretary-general> (accessed 23 June 2024).

2. Marter-Kenyon, J (2020), "Origins and Functions of Climate-Related Relocation: An Analytical Review", *The Anthropocene Review*, No. 7(2), pp. 159–188.

3. Gharbaoui, D. and Blocher, J. (2016), "The Reason Land Matters: Relocation as Adaptation to Climate Change in Fiji Islands", *Migration, Risk Management and Climate Change: Evidence and Policy Responses /* in Milan, A., Schraven, B., Warner, K., Cascone, N.(Ed.), Springer International Publishing Switzerland, pp. 149–173.

4. Boege, V. and Shibata, R. (2020), "Climate Change, Relocation and Peacebuilding in Fiji: Challenges, Debates, and Ways Forward", *Policy Brief № 97*, Toda Peace Institution, Japan, available at:

https://toda.org/assets/files/resources/policy-briefs/t-pb-97_volker-boege-and-ria-shibata.pdf (accessed 23 June 2024).

5. Martin, P. C. M., Nunn, P., Leon, J. and Tindale, N. (2018), "Responding to Multiple Climate-Linked Stressors in a Remote Island Context: The Example of Yadua Island, Fiji", *Climate Risk Management*, Vol. 21, pp. 7–15.

6. Piggott-McKellar, A. and Vella, K. (2023), "Lessons Learned and Policy Implications from Climate-Related Planned Relocation in Fiji and Australia", *Frontiers in Climate*, Vol. 5, available at: <https://www.frontiersin.org/articles/10.3389/fclim.2023.1032547/full> (accessed 23 June 2024).

7. McMichael, C. and Powell, T. (2021), "Planned Relocation and Health: A Case Study from Fiji", *International Journal Environmental Research and Public Health*, No. 18 (8), available at: <https://www.mdpi.com/1660-4601/18/8/4355> (accessed 23 June 2024).

8. Saber, S. and Rosenkranz, A. (2021), "Climate-Induced Mass Relocation in Fiji", *Environmental Policy and Law*, No. 50 (4–5), pp. 1–7.

9. Piggott-McKellar, A. E. and McMichael, C. (2021), "The Immobility-Relocation Continuum: Diverse Responses to Coastal Change in a Small Island State", *Environmental Science & Policy*, Vol. 125, pp. 105–115.

10. Piggott-McKellar, A. E., McNamara, K. E., Nunn, P. D. and Sekinini, S. T. (2019), "Moving people in a changing climate: lessons from two case studies in Fiji", *Social Sciences*, No. 8 (5), available at: <https://www.mdpi.com/2076-0760/8/5/133> (accessed 23 June 2024).

11. Campbell, J. R. (2008), "International Relocation from Pacific Island Countries: Adaptation Failure?", *Environment, Forced Migration & Social Vulnerability: International Conference* (Bonn, Germany, 9–11 October 2008), available at: https://www.researchgate.net/publication/267963740_International_Relocation_from_Pacific_Island_Countries_Adaptation_Failure (accessed 23 June 2024).

12. Caramel, L. (2014), "Besieged by the Rising Tides of Climate Change, Kiribati buys Land in Fiji", *The Guardian*, available at: <https://www.theguardian.com/environment/2014/jul/01/kiribati-climate-change-fiji-vanua-levu> (accessed 23 June 2024).

13. Fiji National Climate Change Policy (2021): Briefing Note, Ministry of Economy, Suva, Fiji, available at: [Fiji-National-Climate-Change-Policy.pdf](#) (accessed 23 June 2024).

14. How Fiji is Impacted by Climate Change (2017), United Nations Climate Change, available at: <https://unfccc.int/news/how-fiji-is-impacted-by-climate-change> (accessed 23 June 2024).

15. Overview of Fiji's Response to International Frameworks on Human Mobility in the Context of Climate Change (2019), GIZ, Bonn, available at: <https://www.adaptationcommunity.net/wpcontent/uploads/2020/03/Overview-Fijis-Response-to-HMCCC-2019.pdf> (accessed 23 June 2024).

16. Republic of Fiji National Adaptation Plan. A Pathway Towards Climate Resilience (2018), Government of the Republic of Fiji, Suva, Fiji, available at: https://fijiclimatechangeportal.gov.fj/wpcontent/uploads/2022/01/Fiji_National-Adaptation-Plan.pdf (accessed 23 June 2024).

17. Planned Relocation Guidelines. A Framework to Undertake Climate Change Related Relocation (2018), Ministry of Economy, Republic of Fiji, Suva, Fiji, available at: https://fijiclimatechangeportal.gov.fj/wp-content/uploads/2022/01/Planned-Relocation-Guidelines_Fiji.pdf (accessed 23 June 2024).

18. Information Sharing Session on Climate Relocation of Communities (CROC) Trust Fund (2024), Fiji Climate Change Portal, available at: <https://fijiclimatechangeportal.gov.fj/information-sharing-session-on-climate-relocation-of-community-croc-trust-fund/> (accessed 23 June 2024).

19. Standard Operating Procedures for Planned Relocation in the Republic of Fiji (2023), Office of the Prime Minister, Republic of Fiji, Suva, Fiji, available at: https://www.giz.de/de/downloads/Fiji_SOP_Planned_Relocation_March2023_FINAL_web.pdf (accessed 23 June 2024).

20. Climate Change Act 2021 (2021), Climate Change Laws of the World, available at: https://climate-laws.org/document/climate-change-act-2021_8bf7 (accessed 23 June 2024).